

سیاست گذاری دفاع ملی

نویسندگان:

دکتر وحید ریاضی

دکتر حسین دهقان

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

تهران - ۱۳۹۸

سرشناسه	ریاضی، وحید، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	سیاستگذاری دفاع ملی / نویسندگان وحید ریاضی، حسین دهقان ؛ ویراستار علمی فتح الله کلاتری ؛ ویراستار ادبی مینا مجلسی، اکبر بتویی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۳۸ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۳۵۰-۵۴-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	امنیت ملی — ایران
موضوع	National security-- Iran
موضوع	امنیت ملی — ایران-- آینده‌نگری
موضوع	National security-- Iran-- Forecasting
شناسه افزوده	دهقانی بوده، حسین، ۱۳۳۶ -
شناسه افزوده	کلاتری، فتح‌الله، ۱۳۴۹ -، ویراستار
شناسه افزوده	دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی. انتشارات
رده بندی کنگره	۵۵۳UA / الف ۱۳۹۸ ۹ر
رده بندی دیویی	۳۵۵/۰۳۰۹۵
شماره کتابشناسی ملی	۱۳۹۷

سیاست‌گذاری دفاع ملی

مؤلفین: دکتر وحید ریاضی و دکتر حسین دهقان

ویراستار ادبی: مینا مجلسی، اکبر بتویی

ناظر ویراستار: دکتر امیر هوشنگ خادم دقیق

صفحه‌آرا: نقی زحمتکش

طراح جلد: زهرا مهدوی

نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۸

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران. ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۴

فهرست مطالب

۱۹	بخش اول: پارادایم
۲۱	تبیین موضوع
۲۷	انواع پارادایم
۲۸	ویژگی‌های پارادایم‌ها
۲۹	تغییر پارادایم
۳۱	چرخه عمر یک پارادایم
۳۳	عوامل تغییر پارادایم
۳۷	پارادایم دفاعی و نظامی
۳۹	تعریف پارادایم دفاعی و نظامی
۴۱	سطوح و عناصر پارادایم دفاعی و نظامی
۴۲	رابطه پارادایم و راهبرد
۴۲	چرخه رشد
۴۲	ابعاد تغییر ماهیت راهبرد
۴۳	انواع مختلف پیچیدگی
۴۳	تغییر
۴۳	پیوستگی در موفقیت (استمرار موفقیت)
۴۴	یادگیری حلقه بسته
۴۴	جمع‌بندی
۴۵	بخش دوم: گفتمان

گفتمان	۴۸
گفتمان و جنگ فرهنگی	۵۲
گفتمان، زور و خشونت	۵۳
کارکردهای مختلف گفتمان	۵۴
جمع‌بندی	۵۶
عامل گفتمان ساز	۵۷
بخش اول: امنیت	۶۱
مفهوم امنیت	۶۳
امنیت ملی	۶۶
ساختارهای امنیت	۶۸
ساختارهای نوین امنیت	۶۹
ابعاد امنیت ملی	۶۹
امنیت سیاسی	۷۰
امنیت اقتصادی	۷۰
امنیت نظامی	۷۱
امنیت اجتماعی	۷۲
سطوح امنیت	۷۳
مرجع امنیت عمومی	۷۵
بخش دوم: منافع ملی، اهداف و	۷۷
منافع ملی	۷۹

۷۹	 منافع امنیت ملی
۸۰	 تجزیه و تحلیل منافع ملی
۸۲	 سطح بندی منافع ملی
۸۳	 اهداف امنیت ملی
۸۳	 رابطه منافع ملی با امنیت ملی
۸۵	 اهداف ملی
۸۵	 اهداف و وسیع ملی
۹۲	 تفکر راهبردی
۹۳	 مبانی عمده تفکر راهبردی
۹۳	 پنج فرمان تفکر راهبردی
۹۴	 راهبرد ملی
۹۴	 آرمان ملی
۹۷	 بخش اول: سیاست
۹۹	 سیاست
۱۰۰	 تأثیرات سیاست
۱۰۰	 سیاست دفاعی
۱۰۳	 چستی سیاست دفاعی
۱۰۴	 ویژگی های سیاست دفاعی
۱۰۶	 اصول سیاست دفاعی
۱۰۷	 اصول عام و خاص سیاست دفاعی

۱۰۸	اصول عام
۱۱۲	اصول خاص
۱۲۴	دیدگاه‌های عالی‌ترین مقام کشور
۱۲۶	اهداف سیاست دفاعی
۱۲۹	عناصر تعادل‌بخش به سیاست دفاعی
۱۳۱	جنبه‌های دست‌بندی سیاست دفاعی
۱۳۲	معیار ماهیت
۱۳۳	معیار رویکرد
۱۳۳	معیار تأثیرپذیری
۱۳۴	جمع‌بندی
۱۳۵	بخش دوم: سیاست‌گذاری
۱۳۷	چیستی علم سیاست‌گذاری
۱۳۷	اهداف سیاست‌گذاری
۱۳۸	سیاست‌گذاری
۱۳۹	سیاست و سیاست‌گذاری از دید متفکران اسلامی
۱۴۰	سیاست و سیاست‌گذاری در نظریه‌های غربی
۱۴۰	جدول «۲-۳»: سیاست و سیاست‌گذاری در نظریه‌های غربی
۱۴۲	مراحل برنامه‌ریزی
۱۴۳	حوزه‌های اصلی دانش سیاست‌گذاری
۱۴۳	مطالعه سیاست عمومی

۱۴۴	فرایند سیاست‌گذاری
۱۴۶	عقلانیت در سیاست‌گذاری
۱۴۹	الزامات عملی اجرا و پیاده‌سازی سیاست‌ها
۱۴۹	سیاست‌گذاری ملی (کلی)
۱۵۵	بخش اول: سیاست دفاعی اسلامی
۱۵۷	مبادی و منابع سیاست دفاعی اسلامی
۱۵۷	قرآن
۱۵۷	سیره گفتاری و رفتار پیامبر (ص) و ائمه اطهار
۱۵۸	ماهیت سیاست دفاعی اسلامی
۱۶۰	سیاست دفاعی در حکومت نبوی
۱۶۲	پیشگیری
۱۶۳	تقویت توان درونی
۱۷۳	بخش دوم: سیاست دفاعی
۱۷۳	از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
۱۷۵	ویژگی‌ها
۱۷۷	مؤلفه‌ها
۱۹۰	مؤلفه‌های کلیدی سیاست دفاعی از نظر فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)
۱۹۲	جمع‌بندی
۱۹۷	بخش اول: مؤلفه‌های سیاست دفاعی
۱۹۹	تجربه دوران دفاع مقدس

فرهنگ راهبردی.....	۲۰۳
عوامل فرهنگ راهبردی.....	۲۰۶
ویژگیهای فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران.....	۲۰۷
عوامل مؤثر بر اجرای سیاستها.....	۲۰۹
الزامات عملی اجرا و پیاده‌سازی سیاستها.....	۲۱۰
عوامل تشدیددهنده سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران.....	۲۱۱
عوامل تشدیددهنده سیاست دفاعی.....	۲۱۱
جمع‌بندی.....	۲۳۴
بخش دوم: عوامل مؤثر.....	۲۳۷
سیاست‌گذاری مسائل دفاعی.....	۲۳۷
متغیرهای اصلی.....	۲۳۹
متغیرهای وابسته یا مداخله‌گر.....	۲۳۹
متغیرهای مداخله‌گر در محیط بین‌المللی.....	۲۳۹
متغیرهای مداخله‌گر در محیط ملی.....	۲۴۰
فرایند سیاست‌گذاری ملی.....	۲۴۱
فرایند عقلانی سیاست‌گذاری دفاعی و امنیتی.....	۲۴۳
تشریح راهنمای سیاسی طرح‌ریزی و چگونگی ابلاغ آن.....	۲۴۴
منابع فارسی.....	۲۵۰
منابع لاتین.....	۲۵۶

پیشگفتار

مهم‌ترین وظیفه دولت‌ها در همه نظام‌های حکومتی، تأمین دفاع و امنیت کشور است و لازمه تحقق این رسالت، سیاست دفاعی است تا منابع قدرت ملی به نحو مؤثر و هماهنگ در این جهت استفاده شود. سیاست دفاعی از اسناد راهبردی مهمی به شمار می‌رود که هدایت‌گر و راهنمای زمامداران حکومت و مدیران دفاعی و امنیتی در سکانداری ثبات و امنیت کشور است؛ به‌خصوص در محیط پرچالش و متلاطمی چون غرب آسیا که در بانوان اهداف راهبردی قدرت‌های جهانی قرار دارد و عنوان هارتلند فعلی جهان را به خود اختصاص داده است.

کشور مستقل و قدرتی چون جمهوری اسلامی ایران بیش از هر زمان دیگر به تدوین این سند مهم که مشخص‌کننده خطوط کلی و تدابیر و خط‌مشی‌های حاکم بر برنامه‌ریزی دفاعی است، نیاز دارد. دولت‌ها، منظور هدایت و راهبری امور کشور، ناگزیر از سیاست‌پردازی هستند. سیاست‌ها حاکم بر بدای در مدیریت امور حکومت‌داری دارند؛ چرا که منبع و راهنمای اصلی راهبردها هستند و نقش هماهنگ‌کننده برنامه‌ها را ایفا می‌کنند، در ضمن می‌توانند دورنمایی از مسیر و پیگام آتی کشورها ارائه کنند.

تدوین و تنظیم سیاست‌ها، پیچیدگی‌های ویژه‌ای دارد. برای ارواح است که بیش از سیاست‌گذاری، اعمال آن‌ها حائز اهمیت است. سیاست‌ها دولتی به مثابه چارچوب شکل‌دهنده ساختار و روندهای دفاعی، ربط وثیقی با مؤلفه‌های امنیت ملی و ضریب امنیتی کشورها دارد؛ چرا که تنها دولت‌ها متولی تدوین و اعلام سیاست دفاعی به شمار می‌آیند. البته دولت می‌تواند پیش از تصمیم‌گیری، در فرایند تصمیم‌سازی از نظرات مشورتی و تخصصی اتاق‌های فکر، اندیشمندان و نخبگان فکری، ابزاری بهره‌مند شود.

کتاب حاضر مشتمل بر پنج فصل و هر فصل متشکل از دو بخش است که با توجه به رشته علوم راهبرد دفاعی و جهت دانشجویان دکترای سیاست دفاعی به‌صورت موضوعات مرتبط با هم تدوین شده است. تلاش مؤلفان در این کتاب تبیین مفاهیم و کارکردهای آن‌ها است. در ادامه به تدابیر و رهنمودهای مقام معظم رهبری حضرت امام

خامنه‌ای عزیز (مدظله‌العالی) در حوزه سیاست دفاعی، عوامل مؤثر بر سیاست‌گذاری، فرایند سیاست‌گذاری، مبادی و مبانی سیاست‌گذاری دفاعی در اسلام و جمهوری اسلامی ایران و... پرداخته شده است. بی‌شک همه مطالب این اثر نمی‌تواند حاصل تتبع یک‌جانبه، خاص یا تراوشات فکری نویسندگان باشد؛ چرا که همواره آنچه دانشمندان و اندیشمندان داخلی و خارجی طی سالیان متمادی بیان کرده‌اند، در شکل‌گیری و خلق هر اثر علمی مورد استفاده و استناد قرار می‌گیرد که این کتاب نیز از این اصل مستثنی نیست. به بیان حکیم طهرانی، فردوسی:

سخن هر چه گویم همه گفته‌اند / بر باغ دانش همه رفته‌اند

آنچه این اثر را از دیگر کارهای مشابه متمایز می‌کند؛ این است که مؤلفین تلاش کرده‌اند تا ضمن مروری بر مفاهیم متنوع جدید و هم‌سو با سیاست، به ادبیات سیاست و سیاست‌گذاری دفاعی در این کتاب بپردازند و با یاری ایده‌ها و اندیشه‌های بکر ولایت فقیه و شکل‌دهی تحلیل‌های مابین واقع، آن‌ها را برای مطالعه بهتر، در دسترس دانشجویان، پژوهشگران و علاقه‌مندان قرار دهند.

امید است که شما خواننده گرامی، در غزای هر چه بیشتر این اثر در چاپ‌های بعدی راهنمای مشفق و یار ارجمند نویسندگان باشید. پیشاپیش از حسن ظن همه کسانی که به این درخواست پاسخی درخور می‌دهند، تشکر و سپاسگزاری می‌شود.

ما توفیقی الا بالله . نیه و نواکات و الیه انیب

زمستان ۱۴۰۲